

MCMXXII

VYTAUTAS MAGNUS
UNIVERSITY

TOŻSAMOŚĆ NA STYKU KULTUR⁴

TOŻSAMOŚĆ NA STYKU KULTUR

Tom 4

Uniwersytet Witolda Wielkiego
Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej

TOŻSAMOŚĆ NA STYKU KULTUR

Tom 4

Redakcja naukowa
Irena Masojć i Henryka Sokołowska

Kraków 2021

dr Irena Masojć
Vytautas Magnus University
✉ <https://orcid.org/0000-0001-7492-946X>
✉ irena.masoit@vdu.lt

dr Henryka Sokołowska
Vytautas Magnus University
✉ <https://orcid.org/0000-0001-5346-988X>
✉ henrika.sokolovska@vdu.lt

© Copyright by Irena Masojć and Henryka Sokołowska, 2021

Recenzenci: dr hab. Ewa Golachowska, prof. IS PAN
dr hab. Dorota Michułka, prof. UW

Opracowanie redakcyjne: Justyna Ostafin

Projekt okładki: Paweł Sepielak wg pomysłu Dalii Raicevičiūtė

ISBN 978-83-8138-622-7 (druk)
ISBN 978-83-8138-623-4 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788381386234>

Wydanie publikacji dofinansował Uniwersytet Witolda Wielkiego (Litwa)

Publikacja została wydana przy wsparciu Ambasady RP w Wilnie

Ambasada
Rzeczypospolitej Polskiej
w Wilnie

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl

Księgarnia internetowa: <https://akademicka.com.pl>

*Na 60-lecie Polonistyki
o ukierunkowaniu pedagogicznym
w Wilnie*

Spis treści

Wstęp	9
I. REGION JAKO PRZESTRZEŃ STANOWIENIA TOŻSAMOŚCI	13
ZOFIA SAWANIEWSKA-MOCHOWA	
Tożsamość regionalna w dobie globalizacji (na przykładzie Kujaw)	15
MARIA KWIATKOWSKA-RATAJCZAK	
„Zakryte – odkryte”. O związkach akademickich praktyk badawczych i szkolnych doświadczeniach poznawania nie tylko lokalności	27
MARIA SIENKO	
Doświadczenia zmysłowe w formowaniu tożsamości regionalnej	43
KATARZYNA MARIA PŁAWECKA	
Pogranicze jako miejsce kulturalnego wrzenia, dialogu oraz dyskursów tożsamościowych – rozpoznanie polonisty	63
JIŘÍ MURYC	
Dwujęzyczność na Zaolziu w Republice Czeskiej – sytuacja językowa i uwarunkowania prawne	79
II. POTRZEBY EDUKACYJNE UCZNIĄ W OTOCZENIU WIELOKULTUROWYM	91
PAWEŁ SPOREK	
Uczniowie obcojęzyczni i dwujęzyczni na lekcjach języka polskiego – okiem nauczyciela i dydaktyka	93
HENRYKA SOKOŁOWSKA	
Zadania edukacji w kontekście refleksji nad tożsamością narodową uczniów szkół polskich w Wilnie	105
IRENA MASOJC	
Zróznicowanie współczesnej polszczyzny na Litwie w świadomości językowej uczniów szkół polskich	117

III. DIALOG MIĘDZYKULTUROWY W SZKOLNYCH PROPOZYCJACH
LEKTUROWYCH I INNYCH TEKSTACH KULTURY 135

ANITA GIS

Jeden język – wiele kultur. Kilka słów o wielokulturowości
i międzykulturowości na lekcjach języka polskiego
(rozpoznania i refleksje) 137

DANUTA ŁAZARSKA

Spotkania z literaturą. O dialogu międzykulturowym i kształtowaniu
tożsamości nie tylko na godzinach polskiego (na przykładzie *Eli-Saneli*
Katarzyny Pranić) 151

PIOTR KOŁODZIEJ

Filologia Brunona Schulza. O tożsamości „na styku kultur” 163

HANNA BURKHARDT

Dialog międzykulturowy na przykładzie internetowych komentarzy
językowych 185

IV. JĘZYK ZWIERCIADŁEM STYKU KULTUR 197

WŁODZIMIERZ MOCH

Przeobrażenia w języku polskiej młodzieży w świetle powieści
Anny Cieplak *Ma być czysto i Lata powyżej zera* 199

AŁŁA KRAWCZUK

„Życzę zdrowia i cierpienia...” Pragmatyka życzeń i gratulacji
w polszczyźnie młodzieży polskiego pochodzenia na Ukrainie 211

LESIA KOROL

Związki zgody w polszczyźnie na Ukrainie (na materiale zebranych
wśród młodzieży szkół polskich) 231

MARIA ZIELIŃSKA

Odstępstwa od normy w tłumaczeniach z języka ukraińskiego
i rosyjskiego na polski autorstwa młodzieży wielojęzycznej na Ukrainie 239

BARBARA DWILEWICZ

O polszczyźnie gości audycji *Znamy się ze słyszenia* w polskiej rozgłośni
radiowej na Litwie 253

Noty o autorach 263

MARIA ZIELIŃSKA

Drohobycki Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki, Ukraina

<https://doi.org/10.12797/9788381386234.16>

Odstępstwa od normy w tłumaczeniach z języka ukraińskiego i rosyjskiego na polski autorstwa młodzieży wielojęzycznej na Ukrainie

Język polski funkcjonujący na terenach położonych poza wschodnią granicą Polski (na Kresach Wschodnich dawnej Rzeczypospolitej) doczekał się wielu opracowań naukowych. Zainteresowanie polszczyzną kresową jest wciąż duże zarówno wśród badaczy z Polski, jak i z Ukrainy, Litwy czy Białorusi. Jako język ojczysty przedstawicieli polskiej mniejszości narodowej rozwija się w warunkach dwujęzyczności, a czasem wielojęzyczności, ma zatem pewne charakterystyczne cechy (inaczej: elementy kresowe) fonetyczne, morfologiczne, składniowe, leksykalne i stylistyczne, jak również pragmalingwistyczne wyróżniające się na tle języka ogólnopolskiego. Badacze podejmują problematykę genezy polszczyzny kresowej, kontaktów językowych na Kresach Wschodnich, sytuacji socjolingwistycznej i tożsamościowej Polaków lub osób pochodzenia polskiego, a także wybranych zjawisk językowych polszczyzny, którą się posługują, ogarniając badaniami przedstawicieli różnych pokoleń zamieszkujących te tereny.

Język polski funkcjonujący na byłych Kresach północno-wschodnich Rzeczypospolitej został wszechstronnie opisany w literaturze naukowej: zbadano społeczno-historyczny aspekt jego kształtowania się, wnikliwie przeanalizowano specyfikę wybranych zjawisk językowo-komunikacyjnych na poszczególnych poziomach językowych. Badania Kingi Geben, Mirosława Dawlewicza, Haliny Karaś, Ireny Masojć, Henryki Sokołowskiej i innych poświęcono polszczyźnie młodej generacji jej użytkowników na Litwie ze szczególnym uwzględnieniem czynników socjolingwistycznych.

Wśród najważniejszych opracowań naukowych poświęconych polszczyźnie południowokresowej¹ przełomu XX i XXI wieku warto wymienić prace Janusza Riege-
ra, będące wynikiem ekspedycji dialektologicznych pod kierunkiem tego naukowca. Najbardziej gruntownie zbadano stan i zachowanie języka polskiego najstarszego i średniego pokolenia jego użytkowników w różnych obwodach Ukrainy. Ostatnimi czasy zainteresowanie badaczy zwróciło się ku młodszej generacji, której język polski jest językiem odziedziczonym bądź (rzadziej) wyuczonym w szkole. Polszczyźnie młodzieży zamieszkałej na terytorium Ukrainy poświęcone są badania Ewy Dziegieł, Łesi Korol, Jerzego Kowalewskiego, Ałły Krawczuk, Marii Zielińskiej i innych. Opracowania naukowe skupiają się głównie na odstępstwach od normy ogólnopolskiej na poziomie gramatyki, leksyki i etykiety językowej. Kinga Geben i Maria Zielińska porównują sytuację socjolingwistyczną i kompetencję leksykalno-słotwórczą uczniów szkół z polskim językiem nauczania na Litwie i Ukrainie.

W niniejszym artykule podejmuję próbę opisu wybranych osobliwości językowych na tle języka ogólnopolskiego w tekstach przetłumaczonych z języka ukraińskiego i rosyjskiego² na język polski przez uczniów szkół z polskim językiem nauczania we Lwowie i Gródku (obwód chmielnicki). W ankietytowaniu uczestniczyło 50 respondentów – uczniów klas starszych w wieku 14-18 lat.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że zakres użycia języka polskiego poza placówką oświatową jest wyraźnie ograniczony: 56% badanej młodzieży posługuje się językiem polskim w kościele, 26% – w domu i 10% – w miejscach publicznych. Język państwowy dominuje w kontaktach wewnątrzrodzinnych (36%) i w miejscach publicznych (30%). Sytuacje wielojęzyczne natomiast zdarzają się najczęściej w miejscach publicznych (52%) i w domu (24%) (Geben, Zelinska 2021, s. 240). Z odpowiedzi respondentów wynika, że najlepiej oni oceniają swoją znajomość języka ukraińskiego – „bardzo dobrze” (26%), „dobrze” (72%) i „średnio (2%). Językiem polskim uczniowie szkół z polskim językiem nauczania posługują się „bardzo dobrze” (20%), „dobrze” (70%), „śred-

¹ Analizując język polski funkcjonujący poza Polską, w tym na tzw. Kresach Wschodnich, badacze zmuszeni są do rozstrzygnięcia kwestii terminologicznych dotyczących przedmiotu badań. W literaturze naukowej istnieją różne – szersze i węższe zakresowo – terminy używane na określenie języka wspólnot polskich na Ukrainie: *polshczyzna kresowa*, *polshczyzna południowokresowa*, *dialekt kresowy*, *dialekt południowokresowy*, *dialekt peryferyjny*, *polshczyzna regionalna*, *dialekt kulturalny*, *dialekt miejski*, *gwara miejska*, *południowokresowa gwara miejska*, *południowokresowe gwary ludowe*, *język polski odziedziczony*, jak również *język mniejszościowy*, *język przodków* itp. W niniejszym artykule język polski funkcjonujący na terytorium współczesnej Ukrainy określam terminem *polshczyzna południowokresowa*.

² Funkcji ekspresywnej języka rosyjskiego w wielojęzycznym środowisku młodzieży-uczniów szkół polskich na Litwie i Ukrainie poświęcony jest artykuł K. Geben i M. Zielińskiej (Geben, Zielińska 2020).

nio” (6%) i „słabo” (4%), rosyjskim – „bardzo dobrze” (20%), „dobrze” (72%), „średnio” (6%) i „słabo” (2%) (Geben, Zelinska 2021, s. 236-237).

Każdemu respondentowi zaproponowano dwa krótkie, kilkuzdaniowe teksty: o pochodzeniu nazwy rzeki Dniestr³ (w języku ukraińskim) i rosyjskiej bajki ludowej *Baba Jaga*⁴ (w języku rosyjskim). Celem podjętych badań była analiza nie kompetencji tłumaczeniowej młodzieży posługującej się na co dzień w różnych sytuacjach komunikacyjnych dwoma lub więcej językami, lecz jej kompetencji językowej ze szczególnym uwzględnieniem wpływu języka ukraińskiego i rosyjskiego na polski w przekładzie pisemnym. Jako materiał posłużyły wybrane powtarzające się jednostki leksykalne i składniowe, wyróżniające się na tle normy ogólnopolskiej. Zostały one skonfrontowane z odpowiednimi ukraińskimi/rosyjskimi jednostkami w celu potwierdzenia ich podłoża interferencyjnego. W analizie pomijam odstępstwa od normy ortograficznej, jak również zjawiska jednostkowe występujące w pojedynczych uczniowskich tekstach. Typ występujących odstępstw w tłumaczeniu poszczególnych tekstów (ukraińskiego i rosyjskiego) na polski zależy w dużym stopniu od tekstu źródłowego, a mianowicie słownictwa, struktur gramatycznych, środków stylistycznych itd., podobieństw i różnic ich realizacji w języku źródłowym i docelowym.

Językoznawcy podkreślają, że w sytuacji posługiwania się przez osobę czy grupę ludzi na co dzień dwoma językami, zwłaszcza językami spokrewnionymi, nie jest możliwe utrzymanie tych języków w izolacji, czyli interferencja jest tu nieunikniona. Zjawisko to obserwuje się również wtedy, „gdy nie występuje dwujęzyczność, a kontakty międzyjęzykowe polegają jedynie na tłumaczeniu tekstów” (Łuczynski, Maćkiewicz 2009, s. 118). Jak twierdzi Zofia Chłopek, „w trakcie tłumaczenia aktywowane są dwa systemy językowe: wyjściowy i docelowy”. Badaczka przypuszcza, że w procesie pisemnego tłumaczenia „obydwa języki są aktywne na poziomie recepcji i produkcji” (Chłopek 2014, s. 79). Wydaje się jednak, że prawdopodobieństwo występowania zjawisk interferencyjnych w przekładzie pisemnym w porównaniu z ustnym, symultanicznym przełączeniem kodu językowego jest mniejsze ze względu

³ Колись давно тут, де зараз тече Дністер, протікав собі маленький струмок, а вздовж нього люди жили. І мали вони свій календар: кожен день позначали на піску, що був на березі струмка, позначками. По тих позначках вони знали, скільки днів залишилося, наприклад, до весни... Але одного разу струмок затопив береги. – Хтось дні стер, – бідкались люди, і самі собі відповідали: – Та хто?! Струмок дні стер. Źródło: <http://carpathians.eu/slovo-pro-karpati/legendi/legendi-pro-vodu/legenda-pro-richku-dnister.html> – 12 VIII 2019.

⁴ Жили-были муж с женой, и была у них дочка. Заболела жена и умерла. Погоревал-погоревал мужик да и женился на другой. Невзлюбила злая баба девочку, била ее, ругала, только и думала, как бы совсем извести, погубить. Вот раз уехал отец куда-то, а мачеха и говорит девочке: – Поди к моей сестре, твоей тетке, попроси у нее иголку да нитку – тебе рубашку шить. Źródło: <https://www.kostyor.ru/tales/tale79.html> – 27 IX 2018.

na brak presji czasowej, możliwość zastanowienia się, wyboru najodpowiedniejszej, dokładnej wersji odtworzenia treści tekstu źródłowego w języku docelowym. W zadaniach ankietowych zostały uwzględnione trzy języki: ukraiński → polski, rosyjski → polski, których stopień znajomości, jak świadczą dotychczasowe badania, nie jest jednakowy (Geben, Zielińska 2020, s. 37-38).

Analiza wybranych struktur językowych powstających w wyniku interferencji podczas tłumaczenia z języka ukraińskiego na polski

1. Struktura językowa протікав собі маленький струмок/тече Дністер

W tłumaczeniu fragmentu legendy na język polski rzeczownik струмок jest najczęściej tłumaczony jako: *strumyk* (także w wersji *strumek*) (26%), *strumień* (30%) czy *potok* (24%). Mniej trafne w tym kontekście są pozostałe warianty rzeczownikowe: *źródółko* (14%) oraz *prądzik* (6%). Na określenie wykonywanej czynności протікав (струмок) używa się głównie czasownika *płynąć* (36%): *płynął* (*strumyk/strumień/potok/prądzik*) / *płynęło* (*źródółko*), nieco rzadziej *przebiegać* (22%) czy *cieknąć* (20%). W pojedynczych wypowiedziach młodzież posługuje się czasownikiem *wyciekać* (8%), *przepływać* albo *biegnąć* (po 4%). Analogicznie w związku wyrazowym теce Дністер występuje w większości tekstów czasownik *płynąć* (70%), w nielicznych ankietach *cieknąć* (16%) czy *przebiegać* (6%). W obu wariantach tłumaczeń ukraińskich czasowników протікав i теce najbardziej nieodpowiedni kontekstowo jest *przebiegać* (jak również *wyciekać*: *wyciekał mały strumyk, a wzdłuż niego żyli ludzie*), który można traktować jako zapożyczenie semantyczne lub – co wydaje się bardziej uzasadnione – słowotwórcze, utworzone na wzór ukraińskiego протікати.

2. Struktura językowa бідкались люди

W zamieszczonych w ankietach przykładach znajdujemy takie propozycje tłumaczenia na polski ukraińskiego бідкались ‘narzekali’, ‘biedzili się’ (ludzie): *narzekali* (32%), *biedkali się* (10%), *biedakowali się* (4%), *rzucili się* (8%), *martwili się* (4%), *żałali się* (2%), *żałowali się* (4%), *kłopotali się* (4%), *smucili się* (4%), *przeżywali* (2%), *żałamali się* (2%). W pozostałych tekstach uczniowie używają czasownika *mówić* (9%), np. – *Ktoś wytarł dni – mówili ludzie*, lub nie podają tłumaczenia (4%). Poza użytymi wyrazami ogólnopolskimi o nieco odmiennej, niż wynika z podanego kontekstu, semantyce (np. *rzucili się*, *martwili się*, *kłopotali się*, *smucili się*, *mówili*, *przeżywali* czy *żałamali się*) w tłumaczeniu posłużono się czasownikiem *żałować się*, którego zwrotność najwyraźniej ma oparcie w ukraińskim жалітися. Wpływem języka ukraińskiego można tłumaczyć użycie takich jednostek leksykalnych jak *biedkać się* i *biedakować się* (ukr. бідкатися, бідкуватися), niewystępujących w języku ogólnopolskim.

3. Struktura językowa *хтось дні стер [...] Струмок дні стер*

Ukraiński czasownik *стерти* (dok. *стеру*) – *стер* (3. os. lp czasu przeszłego, r.m.) jest przeważnie tłumaczony na polski jak *starł* (32%) (od *zetrzeć*): – *Ktoś starł dni [...] – Ta kto? Strumek starł dni*. W nielicznych (14%) tekstach użyto formy *ścier* (albo *ścierł*), która mogła powstać wskutek nienormatywnej odmiany w czasie przeszłym czasownika niedokonanego *ścierać* (*ścierał*) albo/i w wyniku analogii do ukraińskiego *стер*. 30% respondentów używa czasownikowej formy *wytarł* (także w wersji *wyterł*) od *wytrzeć*. Wśród innych, pojedynczych przykładów są: *zetrzył/zetrzeł* (8%) – forma utworzona od *zetrzeć*, *zmył* (2%), *rozmazał* (2%), *zniszczył* (2%) albo *dni zostały wymazane* (8%) czy są *kasowane* (2%).

4. Struktura językowa *по тих позначках вони знали [...]*

Przyimek *по* w połączeniu z miejscownikiem uczniowie najczęściej (36%) tłumaczą, używając jego polskiego odpowiednika formalnego i funkcjonalnego *po* na oznaczenie „kryterium rozpoznawania faktów” (Markowski red. 2008, s. 781): *Po tych znakach oni wiedzieli, ile dni zostało, np. do wiosny; po tych oznaczeniach oni wiedzieli, zdecydowanie rzadziej występuje na podstawie* (10%), np. *Na podstawie tych znaków* (10%) czy *dzięki tym znakom* (8%). Zdarzają się w tekstach inne, nieodpowiednie w tym kontekście polskie przyimki/ wyrażenia przyimkowe: *przez* (16%), np. *Przez te znaki* (16%); *według* (8%), np. *Według tych oznaczeń* (8%); *z tych znaków* (8%); *za pomocą tych znaków* (6%) albo *o tych znakach* (2%), których użycie trudno jest wiązać ze wschodniosłowiańskimi wpływami językowymi, mogą one raczej wynikać z nieznamości ich funkcji znaczeniowej.

5. Zakłócenie związku zgody

W analizowanych tekstach zanotowałam przykłady zakłócenia związku zgody w strukturze podmiotowo-orzeczeniowej (19 przykładów)⁵, w której funkcję podmiotu pełni rzeczownik *ludzie* albo zastępujący go zaimek, np.: [...] *mieszkali ludzie. I mieli one swój kalendarz; ludzie żyły/narzekały; załamały się ludzi; one wiedzieli; [ludzie] sami sobie podpowiadały*. Wahania w wyborze formy zgodnej z normą ogólnopolską wynikają z zasadniczo innej niż w języku polskim realizacji kategorii rodzaju w języku ukraińskim, w którym nie ma zróżnicowania rodzajowego w liczbie mnogiej (opozycji męskoosobowość – niemęskoosobowość). W literaturze przedmiotu niejednokrotnie opisywano osobliwości w zakresie użycia form męskoosobowych

⁵ W niektórych ankietach występują dwa przykłady wyróżniające się na tle normy ogólnopolskiej w zakresie związku zgody.

i niemęskoosobowych powstałe w wyniku kontaktu z językami wschodniosłowiańskimi w polszczyźnie mieszkańców byłych Kresów Wschodnich (Cechosz 1996; Dziegiel 1996; Karaś 1999, 2002; Korol 2013; Kubiński 2010; Kurzowa 1983, 1997, 2006; Lehr-Spławiński 2006; Masojć 2001; Mędelska 1993; Parylak 1999; Rieger, Cechosz-Felczyk, Dziegiel 2002; Zielińska 2002 i inni).

Analiza wybranych struktur językowych powstających w wyniku interferencji podczas tłumaczenia z języka rosyjskiego na polski

1. Struktura językowa была у них дочка

W języku ogólnopolskim w celu określenia posiadania czegoś/kogoś przez kogoś lub przynależności do kogoś używa się konstrukcji składniowej z czasownikiem *mieć*: *ktoś ma coś*. W języku rosyjskim polskim zdaniom z czasownikiem *mieć* odpowiadają z reguły konstrukcje składające się z wyrażenia przyimkowego *u + dopełniacz* (określającego posiadacza) i czasownika *być* oraz rzeczownika w mianowniku nazywającego posiadany przedmiot/osobę/cechę. W języku ukraińskim znaczenie posiadania wyrażane jest równoległe za pomocą dwóch konstrukcji *у мене є / я маю*. Jednak przyimkowa konstrukcja, która ma szeroki zakres występowania we współczesnym języku ukraińskim, jest uważana za kalkę rosyjskiej *у меня есть*⁶.

W polskim tłumaczeniu rosyjskiej konstrukcji *была у них дочка* ‘mieli córkę’ i ukraińskiej *мали вони свій календар* ‘mieli oni swój kalendarz’ można zauważyć różnice w występowaniu konstrukcji interferencyjnej i ogólnopolskiej: przyimkowa na kształt *u mnie jest* zdecydowanie częściej (48%) pojawia się w tłumaczeniu tekstu rosyjskiego, natomiast w polskojęzycznej wersji ukraińskiej legendy została użyta tylko w jednej ankiecie (2%). Ogólnopolska konstrukcja posesywna z czasownikiem *mieć* pojawia się odpowiednio w 44% i 96%⁷ uczniowskich tekstów. Przyczynę tej „asymetrii” należy wpatrywać w tekście źródłowym: młodzież odwzorowuje konstrukcję rosyjską *была у них дочка* za pomocą *być u + dopełniacz*, a ukraińskie zdanie *мали вони свій календар*, w którym użyto analogicznej do ogólnopolskiej konstrukcji ukraińskiej, prawie wszyscy tłumaczą, używając czasownika *mieć*. Tu można przypuścić, że użycie w tekście ukraińskim struktury analitycznej *у них був* istotnie zwiększyłoby występowanie kalki składniowej *u nich był*.

Badacze polszczyzny Kresów zarówno północno-, jak i południowo-wschodnich niejednokrotnie zwracali uwagę na użycie pod wpływem języków wschodniosłowiańskich analitycznej konstrukcji na kształt *u mnie jest* zamiast syntetycznej ogólnopolskiej

⁶ Źródło: <http://slovopedia.org.ua/30/53404/26171.html> – 16 I 2020.

⁷ Tu i dalej liczba mniejsza niż 100% wynika z tego, że pozostali respondenci nie podają żadnego wariantu tłumaczenia poszczególnych jednostek.

nopolskiej *mam* (np. Bronicka 1999; Karaś 2002; Kurzowa 2006; Mędelaska 1993; Pacan 2000; Sokołowska 2004; Огорілко 2014 i inni).

2. Struktura językowa не влюбила злая баба девочку

W przetłumaczonych przez uczniów tekstach zdarza się użycie dopełnienia bliższego w formie biernika zamiast dopełniacza w konstrukcjach zaprzeczonych (60%): *Nie polubiła macocha dziewczynkę/dziewczynę; Nie polubiła zła baba dziewczynkę; Nie pokochała zła kobieta dziewczynkę; Nie pokochała zła babka córkę*. Poprawnej formy dopełniaczowej użyto rzadziej (32%). W języku ogólnopolskim w konstrukcjach zaprzeczonych rząd dopełniaczowy jest obligatoryjny i bezwyjątkowy. Jak twierdzi Danuta Buttler, „norma wymagająca użycia dopełniacza po przeczeniu jest jednak utrwalona na tyle silnie, że można obserwować i przejawy tendencji przeciwstawnej w stosunku do zjawisk ekspansji dopełnień biernikowych [...]” (Buttler, Kurkowska, Satkiewicz 1986, s. 307). Zarówno w języku rosyjskim, jak i ukraińskim reguły dotyczące użycia dopełnienia bliższego po przeczeniu nie są tak jednoznaczne i kategoryczne, może ono występować i w formie biernika, i dopełniacza. Biernik dopełnienia bliższego w konstrukcjach zaprzeczonych nie należy do nowych zjawisk językowych w polszczyźnie kresowej (np. Janów 2010; Karaś 2002; Korol 2011, 2013; Kubiński 2010; Kurzowa 1983; Masojć 2001; Mędelaska 1993; Rieger, Cechosz-Felczyk, Dzięgiel 2002; Zielińska 2002; Огорілко 2014).

3. Struktura językowa женился на другой

Naśladowanie wschodniosłowiańskiej składni można zauważyć w analitycznym związku rządu – tłumaczeniu na polski ros. женился на другой. Pod wpływem konstrukcji rosyjskiej dochodzi do zmiany przyimka (i przypadku wyrazu przyimkowego): w połowie (50%) wypowiedzi uczniów szkół z polskim językiem nauczania pojawia się konstrukcja z przyimkiem *na* + *miejsownik*: *ożenił się na innej/drugiej* zamiast *ożenił się z + narzędnik*. Wariantów tłumaczenia z konstrukcją *ożenić się z kimś* jest 16%. Wśród innych odpowiedzi są: *ożenił się; ożenił się powtórnie; ożenił się po raz drugi czy poślubił inną* (łącznie 25%). Tego typu interferencje polegające na odwzorowywaniu innojęzycznej składni w zakresie użycia konstrukcji przyimkowych występują w obu wariantach polszczyzny kresowej (np. Karaś 2002; Kurzowa 2007; Mędelaska 1993; Zielińska 2002; Огорілко 2014).

4. Struktura językowa пойді к моєй сестре, твоєй тетке

Przykładem dosłownego tłumaczenia ros. Пойди к моей сестре, твоей тетке jest polska wersja *Pójdź/idź do mojej siostry, twojej ciotce/ciocie* (20%). W drugiej części

wypowiedzi mamy nieuwzględnienie wymagań przyimka *do* i naśladowanie rosyjskiej celownikowej formy zaimka dzierżawczego i rzeczownika. Respondenci najwyraźniej nie przywiązują wagi do całej struktury, wykonując tłumaczenie „odizolowane”. Pozostałe (76%) warianty tłumaczenia tej konstrukcji są zgodne z wzorcem ogólnopolskim: [...] *do mojej siostry, twojej ciotki/cioci*.

5. Struktura językowa *попроси у нее*

Nieco więcej niż połowa (52%) młodzieży szkolnej używa kalki – przyimkowej konstrukcji *poproś u niej* (w tym w jednej ankiecie w wersji: *poproś w niej*), *poproś ją* pojawia się w 38% tłumaczeń tekstu rosyjskiego na język polski. Konstrukcja *prosić/poprosić u kogoś* funkcjonuje w języku polskim jego użytkowników zamieszkałych na Kresach Wschodnich i jest oceniana przez badaczy jako rusycyzm (np. Karaś 2002; Kurzowa 2006; Mędelska 1993; Zielińska 2002).

6. Struktura językowa *тебе рубашку сшить*

W tłumaczeniu powyższego fragmentu zdania występuje kilka wariantów celownikowej formy zaimka osobowego *ty*: *tobie, ci* oraz *ciebie*. Częściej (52%) w tekstach używa się pełnej (akcentowanej) formy zaimka (*tobie*): *poproś u niej igłę z nicią – tobie koszulę z(s)zyć/poszyć; tobie uszyć koszulę; uszyć tobie koszulę*, co nie we wszystkich przypadkach wiąże się z pozycją akcentowaną zaimka. We fleksji rosyjskich (i ukraińskich) zaimków osobowych w poszczególnych przypadkach zależnych funkcjonuje tylko jedna forma – formalny odpowiednik polskiej pełnej formy zaimkowej (por. pol. *tobie/ci* – ros. тебе – ukr. тобі), co z kolei też mogło mieć wpływ na przewagę form dłuższych. W 30% tłumaczeń występuje forma krótka *ci*: *poproś u niej igłę i nić – ci koszulę zszyć; uszyć ci koszulę*. Powyższe przykłady świadczą o trudnościach z wyborem dłuższych i krótszych form zaimkowych, których użycie zależy (lecz w niejednakowym stopniu) od czynników składniowo-stylistycznych (Jadacka 2013, s. 85). Swoistym potwierdzeniem interferencyjnego podłoża form zaimkowych jest użycie (14%) wariantu *ciebie* w celowniku: *ciebie koszulę zszyć; uszyć ciebie koszulę*. Tłumacząc rosyjski *тебе*, respondenci automatycznie podają „najbardziej podobną” formę zaimka osobowego *ty* w dopełniaczu i bierniku *ciebie*, nie zastanawiając się nad jej funkcją składniową. Użycie formy *ciebie* może być dokonywane przez analogię do ukraińskiej formy dopełniaczowej/biernikowej zaimka *ty*: тебе (w ros. тебя). Nie można więc tu wykluczyć wpływu języka trzeciego – ukraińskiego – w procesie tłumaczenia z rosyjskiego na polski. W pozostałych ankietach omija się ten zaimek i podaje się warianty tłumaczenia z czasownikiem w 2. os. liczby pojedynczej, np. *poproś ją o igłę i nić – możesz uszyć koszulę*, co wynika z niewłaściwego zrozumienia

rosyjskiego тебе рубашку шить. Tendencję do użycia pełnych form zaimków osobowych obserwuje się w obu wariantach polszczyzny kresowej (np. Grek-Pabisowa, Maryniakowa 1997; Karaś 1999, 2002; Kurzowa 2007; Masojć 2001; Mędelaska 1993; Rieger, Cechosz-Felczyk, Dzięgiel 2002).

7. Czasowniki prefiksalne

W analizowanych tłumaczeniach interferencja fleksyjna współwystępuje z interferencją w zakresie użycia prefiksalnej formy czasowników, która ujawnia się w polskich odpowiednikach czasownika шить i (rzadziej) уехал (Вот раз уехал отец куда-то). W wypowiedziach młodzieży szkolnej wystąpiły czasowniki z przedrostkami z-: zszyć (także w wersji sszyć) (42%), u-: uszyć (34%), po-: poszyć (4%). Największa liczba przykładów z czasownikiem zszyć, który należy do zasobu leksykalnego języka polskiego⁸, może mieć swoje źródło w rosyjskiej jednostce шить, jak też poszyć⁹ – w rosyjskiej пошить lub ukraińskiej пошити (pol. uszyć). W pojedynczych tekstach użyto bezprefiksalnego czasownika szyć (8%) albo wyrazu kupić (2%).

Jeśli chodzi o rosyjski leksem уехал, to w tłumaczeniu na język polski najczęściej (60%) używa się czasownika z przedrostkiem po-, czyli *pojechał*: *Jednego razu ojciec pojechał gdzieś*, okazjonalnie (10%) pojawia się wariant *ujechał*: *Tu znowu ujechał ojciec gdzieś*, który mógł powstać w wyniku zapożyczenia rosyjskiego morfemu słowotwórczego y- (zapożyczenie słowotwórcze) albo całej jednostki leksykalnej уехал – *ujechał* (zapożyczenie formalnosemantyczne). Trudno jest jednoznacznie określić mechanizm powstawania przytoczonych przykładów, gdyż oba sposoby zapożyczenia są równie możliwe. Wśród innych przykładów tłumaczenia уехал (отец) są: *wyjechał* (8%), *odjechał* (6%), *poszedł* (4%) czy *odszedł* (2%).

Podsumowanie

W sytuacji wielojęzyczności występowanie interferencji językowo-komunikacyjnych jest zjawiskiem nieuniknionym, czego dowodem są analizowane pisemne teksty uczniów. Wpływ interferencyjny najwyraźniej przejawia się w tłumaczeniu z języka rosyjskiego i polega przede wszystkim na kalkowaniu struktur składniowych (np. *była u nich córka; nie polubiła macocha dziewczynkę; ożenił się na innej/drugiej*), rzadziej – na innej niż w języku ogólnopolskim prefiksacji czasowników. W tłumaczeniu tekstu ukraińskiego na polski wpływ języka źródłowego ujawnia się na poziomie

⁸ Zszyć (zszywać) znaczy tyle, co „szyjąc, łączyć części czegoś (materiału, ubrań itd.)” (Bańko red. 2000, t. 2, s. 1391).

⁹ Poszyć, czyli „uszyć dużo czegoś” (Bańko red. 2000, t. 2, s. 210).

leksyki (np. *źródółko*; *biedkali się* [ludzie]), fleksji (np. [strumyk dni] *ścier/zetrzył*) i składni (np. *ludzie żyły*).

Niektóre z analizowanych konstrukcji występujących w tłumaczeniu (*ktoś/coś jest u kogoś*; *ożenić się na kims*; *prosić/poprosić u kogoś*; forma biernikowa dopełnienia bliższego w konstrukcji przeczącej; zakłócenie związku zgody) funkcjonują nie tylko w polszczyźnie południowokresowej, lecz także północnokresowej i nie należą do nowych zjawisk językowych, gdyż były notowane przez badaczy na wcześniejszych etapach funkcjonowania języka polskiego, co świadczy o ich „zakorzenieniu” w języku polskim całych byłych Kresów Wschodnich. Mechanizm powstawania analizowanych struktur składniowych w polszczyźnie południowokresowej nie jest jednoznaczny: ze względu na to, że mają one swoje formalne odpowiedniki w obu językach wschodniosłowiańskich (ukraińskim i rosyjskim), nie można w sposób ewidentny dopatrywać się tu wpływu tylko jednego z tych języków. Niemniej jednak w podjętych badaniach prawdopodobieństwo przeniesienia elementów z języka źródłowego do docelowego w procesie tłumaczenia (kiedy młódzież ma przed sobą tekst pisany) wzrasta, gdyż osoba nieświadomie naśladuje innojęzyczne wzorce. Dowodem tego może być konstrukcja, która dosłownie odwzorowuje rosyjski schemat *Пойди к [моей сестре], твоей тетке – pójdź do [mojej siostry], twojej ciotce/ciocie*. Analogicznie w polskiej wersji tłumaczenia rosyjskiego *тебе рубашку шить* zaimek osobowy w celowniku przybiera formę *ciebie* (*ciebie koszulę zszyc/uszyc*). Przyczyna tu może tkwić w powierzchowności przekładu, nieuwzględnieniu rozbieżności semantyczno-strukturalnych w języku źródłowym i docelowym. Prawdopodobieństwo występowania tego typu konstrukcji w innej sytuacji (bez posiadania wzorca) raczej nie jest duże. Analiza pisemnych przetłumaczonych na polski tekstów młódzieży dowodzi zróżnicowanego poziomu jej kompetencji językowej, ujawniającego się w występowaniu innojęzycznych zjawisk językowo-komunikacyjnych. Istotną rolę odgrywa tu czynnik podobieństw międzyjęzycznych. Wyniki badań przedstawione w artykule nie wyczerpują omawianego zagadnienia, są jedynie wstępem do dalszych badań wpływów międzyjęzycznych w sytuacji wielojęzyczności.

Bibilografia

- Bańko M. (red.), 2000, *Inny słownik języka polskiego*, t. 1-2, Warszawa: PWN.
- Bronicka T., 1999, *Zmiany w polszczyźnie kowieńskiego tygodnika „Chata Rodzinna”: rocznik 1924 a 1939*, [w:] J. Porayski-Pomsta (red.), *Sytuacja językowa na Wileńszczyźnie. Materiały sympozjum „Socjo- i psycholingwistyczne uwarunkowania sytuacji językowej w Wilnie i na Wileńszczyźnie”*, Warszawa 16-18 października 1997 roku, Warszawa: Elipsa, s. 175-186.
- Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H., 1986, *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*, Warszawa: PWN.
- Cechosz I., 1996, *Teksty gwarowe z Gródka Podolskiego z komentarzem językowym*, [w:] J. Rieger (red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 1, Warszawa: Semper, s. 289-296.

- Chłopek Z., 2014, *Przekład jako problem dydaktyczny z perspektywy psycholingwistycznej*, „Języki Obce w Szkole”, nr 4, s. 77-84.
- Dawlewidz M., 2000, *Słownictwo socjolektu młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie (na podstawie badań ankietowych)*, Warszawa: Elipsa.
- Dzięgiel E., 1996, *Sytuacja językowa w Zielonej koło Wołoczysk*, [w:] J. Rieger (red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 1, Warszawa: Semper, s. 267-281.
- Dzięgiel E., 2010, *Język a identyfikacja narodowa młodzieży polskiego pochodzenia w Samborze*, [w:] J. Rieger, D.A. Kowalska (red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 4, Warszawa: Semper, s. 11-23.
- Geben K., 2003, *Świadomość i kompetencja językowa a warstwy leksykalne w idiolektach młodzieży polskiego pochodzenia na Wileńszczyźnie*, Warszawa: Elipsa.
- Geben K., Zielińska M., 2016, *Sytuacja socjolingwistyczna a kompetencja leksykalno-słotwórcza młodzieży ze szkół polskich z Sołecznik (Litwa) i Gródka (Ukraina)*, „Prace Filologiczne” LXIX, s. 155-168.
- Geben K., Zielińska M., 2020, *Funkcja ekspresywna języka rosyjskiego w wielojęzycznym środowisku młodzieży szkół polskich na Litwie i Ukrainie*, „Poradnik Językowy”, nr 3 (772), s. 34-48, <https://doi.org/10.33896/PolJ.2020.3.2>.
- Geben K., Zelinska M., 2021, *Translanguaging in Polish minority schools in Ukraine and Lithuania*, „Zeitschrift für Slawistik” vol. 66, no. 2, s. 229-248.
- Grek-Pabisowa I., Maryniakowa I., 1997, *Język polski na Kresach północno-wschodnich dawniej i dziś*, [w:] I. Grek-Pabisowa (red.), *Historia i współczesność języka polskiego na Kresach Wschodnich*, Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, s. 27-109.
- Jadacka H., 2013, *Kultura języka polskiego. Fleksja, słotwórstwo, składnia*, Warszawa: PWN.
- Janów J., 2010, *Błędy ortograficzne i gramatyczne w zadaniach polskich rusinów lwowskich* [przedruk], [w:] J. Rieger, D.A. Kowalska (red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 4, Warszawa: Semper, s. 335-341.
- Karaś H., 1999, *Uwagi o języku uczniów polskojęzycznych szkół średnich na Litwie*, [w:] J. Rieger (red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 2, Warszawa: Semper, s. 47-55.
- Karaś H., 2002, *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*, Warszawa–Puńsk: Auśra Sp. z o.o., *Prace Naukowe – Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego*.
- Korol Ł., 2011, *Związki rzędu w polszczyźnie uczniów polskich szkół Lwowa*, [w:] I. Masojć, H. Sokołowska (red.), *Tożsamość na styku kultur*, t. 2, Vilnius: Edukologija, s. 565-572, *Mokslinių Straipsnių Rinkiniai*.
- Korol Ł., 2013, *Osobliwości składniowe w polszczyźnie uczniów szkół Lwowa z polskim językiem nauczania*, [w:] G. Filip, J. Pastarska, M. Patro-Kucab (red.), *Polonistyka w Europie. Kierunki i perspektywy rozwoju*, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, s. 395-402.
- Kowalewski J., 2015, *Dlaczego popełniłeś ten błąd? Próba glottodydaktycznego opisu i klasyfikacji błędów popełnianych przez uczących się języka polskiego jako obcego na Ukrainie*, [w:] G. Zarzycka (red.), *Błąd glottodydaktyczny*, s. 337-355, *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, t. 22, <https://doi.org/10.18778/0860-6587.22.23>.
- Krawczuk A., 2010-2011, *Typowe błędy ukraińskich studentów w zakresie polskiej etykiety językowej*, „Slavica. Annales Instituti Slavici Universitatis Debreceniensis (Debrecen)” XXXIX-XL, s. 25-32.
- Krawczuk A., 2012, *Nauczyciel i uczeń w językowych relacjach grzeczności. Polskie formy adresatywne na Ukrainie*, „Słowo. Studia Językoznawcze”, nr 3, s. 110-124.
- Kubiński R., 2010, *Błędy ortograficzne i gramatyczne w zadaniach uczniów lwowskich* [przedruk], [w:] J. Rieger, D.A. Kowalska (red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 4, Warszawa: Semper, s. 331-334.
- Kurzowa Z., 1983, *Poliszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Warszawa–Kraków: PWN.

- Kurzowa Z., 1997, *Historia i współczesność języka polskiego na Kresach południowo-wschodnich*, [w:] I. Grek-Pabisowa (red.), *Historia i współczesność języka polskiego na Kresach Wschodnich*, Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, s. 111-165.
- Kurzowa Z., 2006, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI-XX w.*, Kraków: Universitas.
- Kurzowa Z., 2007, *Ze studiów nad polszczyzną kresową. Wybór prac*, Kraków: Universitas, *Prace Językoznawcze / Zofia Kurzowa*, t. 3.
- Lehr-Spławiński T., 2006, *O mowie Polaków w Galicji Wschodniej* [przedruk], [w:] J. Rieger (red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 3, Warszawa: Semper, s. 189-199.
- Łuczynski E., Maćkiewicz J., 2009, *Językoznawstwo ogólne. Wybrane zagadnienia*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Markowski A. (red.), 2008, *Wielki słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa: PWN.
- Masoń I., 2001, *Regionalne cechy systemu gramatycznego współczesnej polszczyzny kulturalnej na Wileńszczyźnie*, Warszawa: Elipsa.
- Mędelska J., 1993, *Język polski na Litwie w dziewiętym dziesięcioleciu XX wieku*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy.
- Ogorilko O., 2014, *Sintaksichni osoblivosti tekstiv suchasnoi pol'skomovnoi presi v Ukraïni*, avtoref. dis. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk, spets. 10.02.03. „Slovians'ki movi”, Kiiiv.
- Pacan B., 2000, *Wpływ języka rosyjskiego i ukraińskiego na polszczyznę inteligencji lwowskiej pokolenia powojennego*, [w:] E. Wolnicz-Pawłowska, W. Szulowska (red.), *Kontakty językowe polszczyzny na pograniczu wschodnim. Prace ofiarowane Profesorowi Januszowi Riegerowi*, Warszawa: Semper, s. 169-177.
- Parylak P., 1999, *Prowincjonalizmy mowy polskiej w Drohobyczu i jego okolicach* [przedruk], [w:] J. Rieger (red.), *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t. 2, Warszawa: Semper, s. 341-363.
- Rieger J., Cechosz-Felczyk I., Dzięgieł E., 2002, *Język polski na Ukrainie w końcu XX wieku*, cz. 1: *Stan i status, cechy charakterystyczne, polszczyzna w Lwowskim, Tarnopolskim i na Podolu. Teksty*, Warszawa: Semper.
- Sokołowska H., 2004, *Wielojęzyczność a umiejętności komunikacyjne uczniów szkół polskich na Litwie*, Warszawa–Wilno: Elipsa.
- Zelins'ka M.Z., 2018, *Komunikativna kompetentsiia molodikh nosiiv pol's'koï movi zakhidnikh oblastei Ukraïni*, Drohobich: Pósvit.
- Zielińska A., 2002, *Polska mniejszość na Litwie Kowieńskiej. Studium socjolingwistyczne*, Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, *Język na Pograniczach*, 22.
- Зелінська М.З., 2018, *Комунікативна компетенція молодих носіїв польської мови західних областей України*, Дрогобич: Пóсвіт.
- Огорілко О., 2014, *Синтаксичні особливості текстів сучасної польськомовної преси в Україні*, автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук, спец. 10.02.03. „Слов'янські мови”, Київ.

Abstract

THE DEVIATIONS FROM THE NORM IN TEXTS TRANSLATED FROM UKRAINIAN AND RUSSIAN INTO POLISH BY YOUNG MULTILINGUALS IN UKRAINE

The author of the article analyzes selected language and communication peculiarities based on short texts translated from Ukrainian and Russian into Polish by students attending Polish schools in Lviv and Horodok. The influence of East Slavic languages on the Polish language of young people

was traced. The most frequent deviations from the Polish grammar and lexical norms caused by interference and, to a lesser extent, imprecision and superficial translation were analyzed.

Keywords: the Polish language in Ukraine, youth language, Ukrainian, Russian, translation, interference

Recenzowana książka stanowi niezwykle aktualną i ważną pozycję w dziedzinie badań nad problematyką pogranicza i współistniejących tam tożsamości. Pokazuje, jak wiele zagadnień jest jeszcze do odkrycia i jak wiele pojawia się nowych problemów oraz tematów wymagających opisu i opracowania. Tom podejmuje ważne wątki dotyczące tożsamości regionalnej, nauki języków i wychowania młodzieży w środowisku wielojęzycznym i wielokulturowym. Jest to dziś niezwykle istotne, ponieważ międzykulturowość powstająca na styku różnych kultur staje się doświadczeniem coraz bardziej powszechnym, zachodzącym nie tylko na „starych” pograniczach, ale ze względu na migracje i uchodźstwo pojawia się w wielu środowiskach niezależnie od położenia geograficznego.

Z recenzji dr hab. Ewy Golachowskiej, prof. IS PAN

W swych rozważaniach Autorzy tekstów umiejętnie i w sposób przekonujący łączą szczegółowe analizy materiału z szerszą perspektywą ujęć naukowych eksploracji literaturoznawcy, językoznawcy, kulturoznawcy, historyka i dydaktyka, kompetentnie i profesjonalnie „integrują” swe interpretacje materiału literackiego (lub językowego) z obszarem badań kulturoznawczych, wspierając je historią, dydaktyką polonistyczną, filozofią, aksjologią, etnolingwistyką, ukazując wieloaspektowy i wielopoziomowy, ale jednocześnie – pełny, spójny i syntetyczny obraz problemu postawionego w temacie opracowania.

Z recenzji dr hab. Doroty Michułki, prof. UW

<https://akademicka.pl>

